

УДК 657

ЛЮДМИЛА МІКРЮКОВА

*старший викладач кафедри обліку та оподаткування
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: mikrukova2018@gmail.com*

ОЛЕНА МЛІНЦОВА

*бухгалтер
Товариство з обмеженою відповідальністю "Техноторг"
м. Миколаїв, Україна
e-mail: mlintcovaos@gmail.com*

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

У статті конкретизовано поняття «власний капітал» для суб'єктів державного сектору економіки, визначені складові власного капіталу та основні завдання його обліку, розглянуті актуальні аспекти удосконалення управління власним капіталом суб'єктами державного сектору. Наведені основні етапи формування політики управління власним капіталом та показники, які можуть застосовуватися суб'єктами державного сектору для оцінки ефективності їх діяльності.

Ключові слова: власний капітал, управління власним капіталом, політика управління, оптимізація управління, суб'єкти державного сектору.

В сучасних ринкових умовах все більше уваги приділяється ефективності функціонування суб'єктів державного сектору, яка обумовлена наявністю власного капіталу та раціональністю його використання.

Питання формування власного капіталу суб'єктів державного сектору, удосконалення його обліку, впровадження управління власним капіталом в сучасних умовах є предметом вивчення багатьох вітчизняних вчених, зокрема П. Й. Атамаса, Ф. Ф. Бутинця, Р. Т. Дзоги, Т. В. Ларікової, Л. Г. Кемарської, О. О. Чечуліної, Є. Ю. Шари та інших. Переважна більшість зазначених вчених розглядає облік в бюджетних установах як елемент забезпечення управління. Однак, враховуючи впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та нового Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, актуальними залишаються питання, які стосуються теоретичних аспектів та методології відображення в обліку та звітності власного капіталу суб'єктів державного сектору, забезпечення його зростання та ефективного використання.

Метою статті є висвітлення актуальних аспектів удосконалення управління власним капіталом суб'єктами державного сектору.

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки все більше уваги приділяється проблемам управління власним капіталом, яке необхідно розглядати як забезпечення належної управлінської системи, а також її постійне удосконалення. Таке управління направлене на визначення зв'язку між темпами зміни капіталу та темпами зміни активів, питомої ваги кожної статті власного капіталу та її динаміки в загальному обсязі фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.

Управління власним капіталом здійснюють згідно з наступними принципами: комплексність охоплення; розподіл управління; безперервність здійснення прогнозних і управлінських оцінок; послідовне застосування кількісних підходів для вирішення завдань аналізу та прогнозування; розвинене інформаційне забезпечення найбільш важливих етапів процесу прийняття рішень [1].

Але при цьому слід враховувати специфіку діяльності таких суб'єктів господарювання, як суб'єкти державного сектору. В національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» зазначено, що суб'єкти державного сектору – це суб'єкти

бухгалтерського обліку в державному секторі, зокрема розпорядники бюджетних коштів, Казначейство та державні цільові фонди, а власний капітал – частина в активах суб'єкта державного сектору, що залишається після вирахування зобов'язань [4].

Управління капіталом суб'єктів господарювання повинне ґрунтуватись на створенні інформаційної системи обліку, контролю власного капіталу, а також його аналізу відповідно до стратегії, оперативних завдань та специфіки діяльності.

Система бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єктів державного сектору є важливим елементом інфраструктури ринкової економіки, так як вона надає інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень. Діяльність суб'єктів державного сектору відрізняється від діяльності інших суб'єктів господарювання, що зумовлює особливість організації бухгалтерського обліку.

Принциповою особливістю суб'єктів державного сектору є те, що відшкодування ресурсів, використаних таким суб'єктом господарювання, здійснюється не з метою отримання прибутку, а з метою їх відновлення для виконання функціональних обов'язків установи, зазначених в установчих документах. При цьому витрати ресурсів є засобом здійснення фінансово – господарської діяльності, а не передумовою отримання прибутку.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» визначає власний капітал як частину в активах суб'єкта державного сектору, що залишається після вирахування зобов'язань [4].

Ларікова Т.В. зазначає, що основними завданнями бухгалтерського обліку власного капіталу є: контроль за формуванням фондів та джерелами утворення і зменшення їх за напрямками й причинами; визначення результатів виконання кошторисів за бюджетний рік; забезпечення різних рівнів управління інформацією про наявність та рух власного капіталу [2].

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затвердженого наказом МФУ від 31.12.2013 р., зі змінами, для обліку власного капіталу перед-

бачені рахунки класу 5 «Капітал та фінансовий результат» [5], правила застосування яких визначені Порядком застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затвердженого наказом МФУ від 29.12.2015 р. [6].

Міністерство фінансів України своїм наказом від 29.12.2015 р. № 1219, зі змінами, з метою уніфікації обліку затвердило Типову кореспонденцію рахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом, та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами [7]. Операції з власним капіталом наведені у розділі 6 (пункти 6.1 – 6.9).

Але в зазначених нормативних документах залишається невирішеним питання щодо відокремленого обліку власного капіталу розпорядниками бюджетних коштів, створеного за рахунок бюджетного фінансування та власних надходжень грошових коштів. Тому доцільно відкривати окремі субрахунки для обліку:

- фінансових результатів виконання кошторису звітного періоду за бюджетним фінансуванням, за надходженнями від реалізації продукції (робіт, послуг); за іншими надходженнями;
- накопичених фінансових результатів виконання кошторису за бюджетним фінансуванням, за надходженнями від реалізації продукції (робіт, послуг); за іншими надходженнями;

Це дасть можливість аналізувати динаміку фінансових результатів виконання кошторисів за окремими джерелами надходження доходів та здійснення витрат, визначати суми дефіциту, виявляти причини його виникнення та приймати оптимальні управлінські рішення щодо управління власним капіталом розпорядниками бюджетних коштів.

Для оптимізації управління власним капіталом суб'єктів державного сектору доцільно сформулювати політику управління власним капіталом, яка може включати наступні етапи:

Для оцінки ефективності діяльності суб'єктів державного сектору можуть застосовуватися наступні показники [2]:

- коефіцієнт співвідношення планових і фактичних надходжень у розрізі джерел фінансування:

Таблиця 1 – Етапи формування політики управління власним капіталом суб'єктів державного сектору

Етапи	Зміст етапів формування політики управління власним капіталом
I етап	Аналіз формування власного капіталу суб'єкта державного сектору в попередньому періоді
II етап	Визначення загальної потреби у фінансових ресурсах
III етап	Визначення необхідної суми надходжень за рахунок коштів спеціального фонду з урахуванням затвердженої суми бюджетного фінансування
IV етап	Пошук джерел збільшення доходів від реалізації продукції (робіт, послуг) та за іншими надходженнями
V етап	Забезпечення необхідного обсягу надходжень коштів загального та спеціального фондів
VI етап	Оптимізація співвідношення бюджетного фінансування та надходжень спеціального фонду
VII етап	Аналіз фінансової звітності суб'єктів державного сектору з метою оцінки ефективності управління його власним капіталом

$$K_{п/ф}^{зф} = ПН^{зф} / ФН^{зф},$$

$$K_{п/ф}^{сф} = ПН^{сф} / ФН^{сф},$$

де $K_{п/ф}^{зф}$, $K_{п/ф}^{сф}$ – коефіцієнт співвідношення планових і фактичних надходжень за загальним та спеціальним фондами; $ПН^{зф}$, $ПН^{сф}$ – планові надходження відповідно за загальним та спеціальним фондами; $ФН^{зф}$, $ФН^{сф}$ – фактичні надходження відповідно за загальним та спеціальним фондами.

Коефіцієнт співвідношення видатків і доходів у розрізі джерел фінансування:

$$K_{в/д}^{зф} = V_{зф} / Д_{зф},$$

$$K_{в/д}^{сф} = V_{сф} / Д_{сф},$$

де $K_{в/д}^{зф}$, $K_{в/д}^{сф}$ – коефіцієнт співвідношення доходів і видатків за загальним та спеціальним фондами; $V_{зф}$, $V_{сф}$ – видатки відповідно за загальним та спеціальним фондами; $Д_{зф}$, $Д_{сф}$ – доходи відповідно за загальним та спеціальним фондами.

Коефіцієнт доходів спеціального фонду ($Д_{сф}$) у загальних видатках суб'єкта державного сектору (ЗВ):

$$K_{вд} = Д_{сф} / ЗВ.$$

Даний коефіцієнт свідчить, яка частка всіх видатків установи формується за рахунок власних надходжень від надання платних послуг, виконання робіт або виробництва продукції та характеризує ступінь незалежності установи від фінансування з державного чи місцевого бюджетів.

При цьому аналіз зазначених показників доцільно здійснювати не тільки по суб'єкту державного сектору в цілому, а й по його

центрам відповідальності. Так, у вищих навчальних закладах це можуть бути факультети, кафедри, інші підрозділи; в медичних закладах – окремі відділення тощо.

Джерелом інформації для аналізу інформації та прийняття управлінських рішень є дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» визначені форми звітності, в яких наводиться інформація про власний капітал – ф. № 1-дс «Баланс» та ф. № 4-дс «Звіт про власний капітал» [4].

Власний капітал та фінансовий результат відображаються в балансі (розділ I) одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які приводять до їх зміни. Зміст окремих складових власного капіталу суб'єктів державного сектору наведений в таблиці 2.

У звіті про власний капітал наводиться інформація про суми власного капіталу відповідно на початок і кінець звітного періоду, а також наводяться дані, які відображають збільшення або зменшення залишку власного капіталу на початок року в результаті зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін у порядку, передбаченому відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі.

Таким чином, з метою забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимізації формування та використання розпорядниками бюджетних коштів власного капіталу доцільно відкрити додаткові

Таблиця 2 – Характеристика складових власного капіталу та фінансового результату суб'єктів державного сектору

Складові власного капіталу	Зміст окремих складових власного капіталу
Внесений капітал	Відображається капітал розпорядників бюджетних коштів та державних цільових фондів, сформований за відповідними рішеннями органів управління
Капітал у дооцінках	Вказується результат дооцінок (уцінок) матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, які здійснюються у випадках, передбачених законодавством, що склався на кінець звітної періоду
Фінансовий результат	Відображається результат виконання кошторису (бюджету) розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами. У цій статті органи Казначейства відображають результат виконання державного або місцевих бюджетів
Капітал у підприємствах	Зазначається сума капіталу у формі внесків у підприємства державного, комунального секторів економіки, які належать до сфери управління суб'єкта державного сектору, акцій та цінних паперів
Резерви	Вказується резервний капітал, який формується державними цільовими фондами відповідно до законодавства
Цільове фінансування	Відображається сума залишку коштів цільового фінансування, які виділяються з відповідного бюджету на проведення заходів цільового характеру

субрахунки для розмежування фінансових результатів кошторису за бюджетними асигнуваннями, надходженнями від реалізації продукції (робіт, послуг) та за іншими надхо-

дженнями, розробити політику управління власним капіталом, здійснювати оцінку ефективності діяльності суб'єктів державного сектору та його центрів відповідальності.

Список використаних джерел

1. Галак Х.В. Управління структурою власного капіталу підприємства в умовах інноваційного розвитку / Х.В. Галак // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2015.-С. 80-81. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31991/1/42-79-80.pdf>
2. Кемарська Л.Г. Особливості аналізу фінансової звітності суб'єктів державного сектору / Л.Г.Кемарська // Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 8. – С.768-774. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/127.pdf
3. Ларікова Т.В. Особливості обліку та автоматизації власного капіталу в державному секторі / Т.В. Ларікова // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 11. – С. 225-229. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_11_50
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 28.12.2009 р. №1541, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/1260-1202a.html>
5. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджений наказом МФУ від 31.12.2013 р. №1203, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>
6. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджений наказом МФУ від 29.12.2015 р. №1219, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16>
7. Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами, затверджена наказом МФУ від 29.12.2015 р. №1299, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0086-16>

References

1. Galak H.V. Upravlinnya strukturoyu vlasnogo kapitalu pidpriemstva v umovah Innovatsiynogo rozvitku / H.V. Galak // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2015.-S. 80-81. – Rezhim dostupu: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31991/1/42-79-80.pdf>
2. Kemarska L.G. Osoblivosti analizu finansovoi zvitnosti sub'Ektiv derzhavnogo sektoru / L.G.Kemarska // Mukachivskiy derzhavniy unversitet. Ekonomika i suspilstvo. – 2017. – Vip. 8. – S.768-774. – Rezhim dostupu: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/127.pdf
3. Larikova T.V. Osoblyvosti obliku ta avtomatyzatsii vlasnogo kapitalu v derzhavnomu sektori / T.V. Larikova // Prychornomorski ekonomichni studii. – 2016. – Vyp. 11. – S. 225-229. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_11_50
4. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 101 «Podannia finansovoi zvitnosti», zatverdzhene nakazom MFU vid 28.12.2009 r. №1541, zi zminamy [Elektroni resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/1260-1202a.html>
5. Plan rakhunkiv bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori, zatverd-zheniy nakazom MFU vid 31.12.2013 r. №1203, zi zminamy [Elektroni resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>

6. Poriadok zastosuvannya Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori, zatverdzhenyi nakazom MFU vid 29.12.2015 r. №1219, zi zminamy [Elektronyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16)
7. Typova korespondentsiia subrakhunkiv bukhhalterskoho obliku dlia vidobrazhennia operatsii z aktyvamy, kapitalom ta zoboviazanniamy rozporiadnykamy biudzhetykh koshtiv ta derzhavnymy tsilovymy fondamy, zatverdzhena nakazom MFU vid 29.12.2015 r. №1299, zi zminamy [Elektronyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0086-16>

Микрюкова Л. В., Млинцова Е. С. Оптимизация управления собственным капиталом субъектов государственного сектора

В статье конкретизировано понятие «собственный капитал» для субъектов государственного сектора экономики, определены составляющие собственного капитала и основные задачи его учета, рассмотрены актуальные аспекты совершенствования управления собственным капиталом субъектами государственного сектора. Источником информации для анализа информации и принятия управленческих решений являются данные бухгалтерского учета и финансовой отчетности. Национальным положением (стандартом) бухгалтерского учета в государственном секторе 101 «Представление финансовой отчетности» определены формы отчетности, в которых приводится информация о собственном капитале. Наведены основные этапы формирования политики управления собственным капиталом и показатели, которые могут применяться субъектами государственного сектора для оценки эффективности их деятельности.

Ключевые слова: собственный капитал, субъекты государственного сектора, распорядители бюджетных средств, доходы, расходы, финансовый результат выполнения сметы.

Mikryukova L., Mlintsova E. Optimization of management by own capital of subjects of the state sector

The article defines the concept of "equity" for the entities of the state sector of the economy, identifies the components of equity capital and the main tasks of its accounting, the factual aspects of improving the management of own capital by the entities of the public sector are considered. The accounting and financial reporting system of public sector entities is an important element of the market economy infrastructure, since it provides the information that is needed to make managerial decisions. Activities of public sector entities are different from those of other entities, which determines the peculiarity of the organization of accounting. The principal feature of the public sector entities is that the reimbursement of resources used by such a business entity is carried out not for the purpose of profit, but for the purpose of their restoration to perform the functional duties of the institutions specified in the constituent documents. In this case, the cost of resources is a means of financial and economic activity, and not a prerequisite for profit. The source of information for analyzing information and making managerial decisions is the data of accounting and financial reporting. The National Public Sector Accounting Standard 101 "Presentation of Financial Statements" defines reporting forms that provide information on equity. The main stages of capital management policy development and indicators that can be used by public sector actors for performance evaluation are determined. their activities.

Key words: own capital, public sector entities, budget funds administrators, incomes, expenditures, financial result of budget execution.

Стаття надійшла до редколегії 30.11.2018